

ДИЗАЙН УКРАЇНСЬКОЇ ІЛЮСТРОВАНОЇ КНИГИ: ІСТОРИЧНІ ТРАДИЦІЇ ТА СУЧАСНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ

***Анотація.** У роботі досліджено розвиток української ілюстрованої книги - від рукописної традиції до сучасних авторських технік. Проаналізовано візуальні особливості історичних видань і розглянуто вплив культури, цензури і технологій на книжковий дизайн. Особливу увагу приділено сучасній ілюстрації як носію культурної пам'яті та формі художнього вираження. Зроблено висновки щодо стійкості візуальних рішень та їх сучасного переосмислення в умовах цифрової доби.*

***Ключові слова:** ілюстрована книга, дизайн, традиція, ілюстрація, культура, інтерпретація.*

Вступ.

В українській культурі ілюстрована книга завжди була важливим носієм візуальної традиції, що має глибоке історичне коріння. З найдавніших часів книжковий дизайн виконував символічну, освітню та моральну функцію, виходячи далеко за межі простої орнаментики. Ілюстрація продовжувала слугувати інструментом збереження культурної пам'яті у добу Київської Русі, в період розквіту книгодрукування XVI–XVII століть і навіть під тиском ідеологічної цензури XVIII–XIX століть. У епоху технологій функції та візуальна мова ілюстрованої книги зазнають суттєвих змін під впливом появи нових форм мистецької діяльності, трансформації читацьких звичок та цифрового середовища. З огляду на це, актуальним є звернення до історичної спадщини українського книжкового дизайну, його осмислення та адаптація до сучасних стилів ілюстрації, що зберігають культуру та водночас відповідають викликам часу.

Матеріали та методи.

Об'єктом дослідження є українська ілюстрована книга як складова візуальної культури. Предметом дослідження виступають стилістичні та композиційні особливості оформлення книг у різні історичні періоди. У межах дослідження проаналізовано оформлення таких видань, як Остромирове Євангеліє, Пересопницьке Євангеліє, Острозька Біблія, а також сучасні приклади ілюстрованих книжкових проєктів (зокрема роботи В. Єрка та Ю. Іздрика). Аналіз здійснено на основі історичних джерел та сучасних публікацій, присвячених теорії книжкового дизайну. Застосовано метод візуально-аналітичного аналізу — для визначення оформлювальних прийомів, і контекстуальний підхід — для виявлення впливу історичних і культурних умов на графічні рішення в дизайні книги.

Результати.

Українська ілюстрована книга має багатовікову спадщину, що бере свій початок від рукописної культури періоду Київської Русі. З моменту зародження української літератури книги вирізнялися особливою декоративністю. З X по XVI століття рукописні видання вирізнялися складним дизайном: яскравими мініатюрами, складними ініціалами, красивими рамками та заставками. Овчінніков Володимир у своїй праці «Історія книги : еволюція книжкової структури» підкреслює: «Художнє оздоблення української

рукописної книги традиційно було на високому мистецькому рівні: українські творці книги вправно писали шрифти, професійно виконували мініатюри та декоративні прикраси. Вони виготовили багато чудово оформлених рукописів.» [3, с. 66]. Остромирове Євангеліє (1056-1057) є яскравим прикладом цього твердження, рукопис вважається одним із найдавніших зразків східнослов'янської книжкової культури. Сторінки Євангелія прикрашають пишні заставки, вишукані ініціали та складні орнаменти, ретельно продумані з урахуванням композиційної та кольорової гармонії.

Вершиною рукописної книжкової традиції вважається Пересопницьке Євангеліє (1556-1561) — перший переклад Святого Письма українською літературною мовою. Книга вирізняється винятковою каліграфією, складними ініціалами, декоративними заставками та яскравими мініатюрами. Її поява символізувала дозрівання української книжкової культури ще до появи друкарства, яке, починаючи з другої половини XVI століття, ознаменувало нову еру в історії книжкового дизайну [6 с. 91-94].

Розвиток книгодрукування у XVI–XVII століттях започаткував новий етап в історії оформлення української книги. Завдяки зусиллям Івана Федорова українська книга набула чіткої структури й гармонійного оформлення. Як зазначає Галина Ковальчук, «Федоров зробив книгу, завдяки тиражності, більш звичною, потрібною в житті тогочасного суспільства» [3, с. 60]. Такі видання, як Острозька Біблія (1581) з її багатим художнім оформленням, твори друкарні Львівського братства та друкарні Києво-Печерської лаври, є прикладом органічного поєднання візуальної естетики, релігійної тематики та громадянської ідеї. Гравюри часто містили символічні зображення, алегорії та герби, які доповнювали оповідь візуальними кодами, що доповнювали текст і допомагали читачеві краще його осмислити.

Дизайн ранніх українських друкованих книг мав яскраво виражений національний колорит. Орнаменти імітували традиційну вишивку, ініціали — народну різьбу по дереву, а декоративні елементи втілювали природні та космічні ідеї. Паралельно розвивалася певна стандартизація — видавці прагнули до типографічної єдності та чіткої стильової ідентичності.

Не можна ігнорувати вплив зовнішніх обставин, особливо цензури, на візуальну мову книги. Починаючи з XVIII століття, книжковий дизайн дедалі менше використовував відверту символіку, а ілюстративний стиль ставав стриманішим. У мистецтві зберігалася присутність ідеологічних партійних завдань, орієнтованих на формування комуністичної свідомості через мистецькі засоби [5]. Показовим прикладом цензурного впливу є видання творів Тараса Шевченка, де імперська влада вимагала усунення всього, що стосувалося української ідентичності. Це позначалося й на візуальному оформленні: книги ставали стриманими, без барвистих елементів і національних символів. Внаслідок цього сформувалася мова алегорій, яка допомагала зберігати культурні сенси попри обмеження.

Історичний досвід українського книжкового дизайну демонструє багатство візуальної культури, її адаптивність до суспільних проблем та наполегливість у збереженні власної ідентичності. Ці традиції заклали підґрунтя для подальшої еволюції ілюстрованого дизайну в Україні, особливо в жанрі дитячої літератури, де навчання, візуальна репрезентація та культурна спадщина поколінь нерозривно пов'язані між собою.

В Україні ілюстрована книга зазнала суттєвих змін у другій половині XX — на початку XXI століття. Новий тип ілюстрації — авторський, експериментальний, подекуди концептуальний — з'явився в результаті пострадянських умов, розвитку цифрових технологій та зростання культурного попиту. Ю. Ю. Кадоркіна зазначає, що сучасні

ілюстратори все частіше вдаються до творчих інновацій, сміливо поєднуючи цифрову графіку зі стародавніми підходами та інтерпретуючи класичні тексти під власним унікальним кутом зору [2]. У цих умовах зростає значення ілюстратора як співтворця ідей: він не лише оформлює текст, а й розширює його зміст через власну інтерпретацію. Сучасна книга враховує змінені візуальні звички читача й потребу в динамічному, образному сприйнятті, формуючи нову функцію ілюстрації як засобу культурної комунікації у цифрову добу.

Владислав Єрко - один з найвідоміших ілюстраторів сучасної України, а його роботи до «Снігової королеви», «Казок Туманного Альбіону» та «Гамлета» здобули численні міжнародні нагороди. Пильна увага до деталей, інтенсивний емоційний резонанс, тонке поєднання реалізму та орнаментики - це ті характеристики, які вирізняють його стиль. Особливо вражає використання кольорової палітри, ефектів світла і тіні, а також емоційна гнучкість його зображень для передачі настрою тексту. Юрко Іздрик, чий авторські роботи поєднують поезію і мистецтво, є ще одним унікальним голосом в українській ілюстрації. Його збірка «Календар любові», що вийшла у «Видавництві Старого Лева», є яскравим прикладом нового підходу до ілюстрованої книги, в якій поезія та зображення співіснують як рівноправні частини єдиного творчого твору.

Сучасна ілюстрація в Україні відзначається стилістичним розмаїттям та художньою свободою. У дослідженні Н. М. Балабухи, О. Г. Здор і К. В. Радько підкреслюється, що в оформленні видань художньої літератури актуальним залишається володіння вміння синтезувати традиційні та цифрові графічні техніки [1, с. 318]. Книга дедалі більше виходить за межі своєї суто декоративної функції, перетворюючись на засіб глибокого аналізу тексту та емоційного зв'язку з читачем. Сьогодні дизайн книги продовжує зберігати міцний зв'язок з історичною спадщиною української книги, тим самим продовжуючи свою культурну місію в цифрову епоху.

Висновки.

Таким чином, українська ілюстрована книга пройшла шлях від рукописного манускрипту до засобу особистого мистецького самовираження. Естетичні засоби оформлення української книги — від орнаментів та ініціалів до гравюр і мініатюр — втілювали духовні та національні цінності різних періодів. Сьогодні ілюстрація виконує не просто функцію прикраси, а є інструментом художнього вираження, вона об'єднує текст і зображення в єдину естетичну структуру. Сучасні ілюстратори використовують національні мотиви та історичні символи, для переосмислення їх у сучасному контексті. Такий підхід дозволяє зберігати культурну ідентичність і водночас адаптувати дизайн книги до сучасних викликів часу. Українська ілюстрована книга залишається динамічним інструментом візуальної культури, що водночас відображає традицію й реагує на виклики сучасності.

Список використаних джерел:

Балабуха Н. М., Здор О. Г., Радько К. В. Дизайн книги як проєктна робота студентів освітньої програми «Графічний дизайн» Університету Грінченка. АРТ-платФОРМА. 2024. Т. 9, № 1. С. 304–323.

Кадоркіна Ю. Сучасна українська книжкова ілюстрація. Оформлення прози та віршованих збірок. «Молодий вчений». 2018. Т. 12, № 64. С. 19–22.

Ковальчук Г. І. Рукописні книги та стародруки : навчальний посібник. Київ : Нац. б-ка України ім. В. І. Верн., 2011. 100 с.

Овчинников В. Історія книги : еволюція книжкової структури : навч. посіб. Львів : Світ, 2005. 420 с.

Олійник В. А. Етапи трансформацій українського книжкового дизайну “перехідної доби” (1980–1990 років). Деміург: ідеї, технології, перспективи дизайну. 2018. № 2. С. 51–68.

Тимошик М. С. Історія видавничої справи : підручник. 2-ге вид. Київ : Наша культура і наука, 2007. 464 с.

УДК 7.036:794.5-028.22(043.2)

Красношапка Олександра, студентка кафедри дизайну

Карпов Віктор, науковий керівник, доктор історичних наук, завідувач кафедри дизайну Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

СТИЛЬ АР-ДЕКО У ВІЗУАЛЬНОМУ СУЧАСНОМУ МИСТЕЦТВІ

Анотація. У статті проаналізовано стиль ар-деко як інструмент для побудови візуального образу сучасної мобільної гри. Основна мета дослідження полягає у розробці гри-головоломки «Shadow of Broadway», стилістично натхненної естетикою 1920-х років. Концепція проєкту об'єднує елементи історичної епохи, детективного наративу та геймдизайну, з акцентом на атмосферність, логічне мислення і художню виразність.

Ключові слова: геймдизайн, ар-деко, головоломка, візуальний стиль, мобільна гра, айдентика.

Вступ.

Розвиток мобільних технологій спричинив суттєві зміни в індустрії цифрових розваг, зокрема у сфері мобільних ігор, що сьогодні стали невід'ємною частиною повсякденного життя. Це відкрило широкі перспективи для інтеграції художніх стилів у геймдизайн, надаючи розробникам можливість візуально вирізняти свої продукти серед конкурентів. Одним із таких стилів є ар-деко — напрям, який сформувався у 1920-х роках і вирізняється симетрією, геометричними формами, декоративністю та вишуканістю. У контексті мобільного геймінгу ар-деко є надзвичайно ефективним для створення естетично виразного візуального середовища, особливо у жанрі детективних головоломок. Цей стиль дозволяє перенести гравця в атмосферу ретро-гламуру та загадковості, характерну для епохи джазу. Таке візуальне рішення створює глибший емоційний зв'язок між гравцем і грою, формує впізнаваний образ проєкту та підкреслює його художню індивідуальність.